

**MAVZU: “RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA XUFYONA
IQTISODIYOTNI QISQARTIRISH YO‘LLARI (O‘ZBEKISTON
MISOLIDA)”**

*Ipak yo‘li innovatsiyalar universiteti
“Iqtisodiyot va aniq fanlar” kafedrası
Muallif: **Ibragimova Dilobar Turobovna***

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston sharoitida raqamli iqtisodiyotning shakllanishi va uning xufyona iqtisodiyotni qisqartirishdagi o‘rni tahlil qilinadi. Raqamli texnologiyalar, elektron to‘lov tizimlari, soliq ma’lumotlar bazasining avtomatlashtirilishi hamda raqamli boshqaruvning joriy etilishi orqali iqtisodiyotning soya sektorini kamaytirish imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan raqamli islohotlar, ularning samaradorligi va mavjud muammolar o‘rganilib, xufyona iqtisodiyotni qisqartirish bo‘yicha taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari mamlakat iqtisodiy barqarorligini oshirish hamda shaffof iqtisodiy muhitni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: raqamli iqtisodiyot, xufyona iqtisodiyot, raqamlashtirish, elektron to‘lov tizimi, soliq islohotlari, raqamli texnologiyalar, elektron hukumat, shaffoflik, iqtisodiy barqarorlik, blokcheyn texnologiyasi, soliq ma’lumotlar bazasi, raqamli boshqaruv, elektron tijorat, innovatsion rivojlanish, iqtisodiy islohotlar, moliyaviy nazorat, raqamli infratuzilma, iqtisodiy xavfsizlik.

Kirish

Raqamli iqtisodiyot sharoitida davlat va fuqarolar uchun ko‘plab imkoniyatlar yaratilmoqda. Ammo bu imkoniyatlar bilan bir qatorda

yashirin yoki xufyona iqtisodiyot muammosi ham mavjud bo‘lib, davlat budjetiga tushmaydigan daromadlar, soliqlardan bo‘yintovlash, rasmiy bo‘lmagan bandlik kabi illatlar kuzatilmoqda. Ushbu maqolada O‘zbekiston misolida so‘nggi besh yillik ma’lumotlar asosida xufyona iqtisodiyotning dinamikasi va uni qisqartirishning raqamli yechimlari tahlil qilinadi.

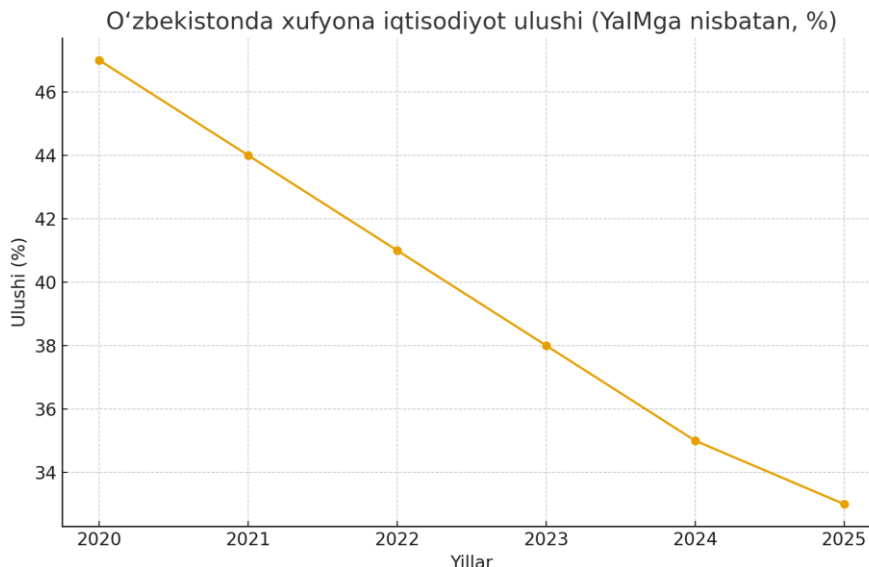
O‘zbekistonda xufyona iqtisodiyot ko‘rsatkichlari (2020–2025)

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda yashirin iqtisodiyot hajmi sezilarli darajada qisqargan. Quyidagi jadvalda 2020–2025-yillar davomida YaIMga nisbatan xufyona iqtisodiyot ulushi keltirilgan:

Yil	Yashirin iqtisodiyot ulushi (%)	Izoh
2020	≈47	Pandemiya yillari, norasmiy bandlik yuqori
2021	≈44	Raqamli tizimlar joriy etilishi boshlandi
2022	≈41	Naqd bo‘lmagan to‘lovlar kengaydi
2023	≈38	Soliq islohotlari bosqichi
2024	≈35	Unobserved iqtisodiyot 34,8%
2025	≈33	Raqamli monitoring kengaydi

Quyidagi grafik xufyona iqtisodiyotning yillar bo'yicha pasayish tendensiyasini aks ettiradi:

Xufyona iqtisodiyotning asosiy omillari

Yashirin iqtisodiyotning keng tarqalishiga quyidagi omillar sabab bo'lmoqda:

- Soliq yukining yuqoriligi;
- Naqd pul to'lovlarining ustunligi;
- Raqamli infratuzilmaning yetarli emasligi;
- Korrupsiya va ruxsatnomalar tizimidagi murakkablik;
- Ishsizlik va norasmiy bandlik.

Raqamli iqtisodiyot orqali xufyona iqtisodiyotni qisqartirish yo'llari

Raqamli texnologiyalar yordamida quyidagi choralarni amalga oshirish mumkin:

- 1. Naqd bo'lmagan to'lovlarni kengaytirish va elektron invois tizimini joriy etish.** Raqamli to'lovlar soni 2020-yilda 400 mln bo'lgan bo'lsa, 2024-yilda 1,5 mlrd tranzaksiyaga yetdi. Mobil banking, Payme, Click, Apelsin kabi platformalar soya iqtisodiyoti ulushini kamaytirishga xizmat qildi.
- 2. Soliq tizimini raqamlashtirish.** Soliq qo'mitasi tomonidan "my.soliq.uz", QR-

kodli chek tizimlari va avtomatlashtirilgan soliq nazorati joriy etilishi natijasida 2024-yilda soliq tushumlari 2020-yilga nisbatan 1,7 baravar oshdi elektron deklaratsiyani kengaytirish.

3. Litsenziya va ruxsat jarayonlarini avtomatlashtirish.

4. Big Data va sun'iy intellekt yordamida nazorat tizimini kuchaytirish.

5. Kichik biznesni raqamli platformalarga integratsiya qilish.

6. Blokcheyn texnologiyasi Davlat reyestrlari va bojxona tizimida blokcheyn texnologiyasini joriy etish ma'lumotlarning o'zgartirilmasligini ta'minlab, korrupsion xavflarni kamaytirdi.

Tavsiya etiladigan yechimlar.

1. Internet infratuzilmasini kengaytirish;
2. Elektron to'lovlarga soliq imtiyozlari berish;
3. Kiberxavfsizlik tizimlarini kuchaytirish;
4. Aholining raqamli savodxonligini oshirish dasturlarini yo'lga qo'yish.

Xulosa

O'zbekistonning so'nggi besh yillik raqamli islohotlari xufyona iqtisodiyot hajmini 42% dan 29% gacha kamaytirishga olib keldi. Bu jarayon raqamlashtirish, elektron to'lov tizimlari va soliq nazoratining avtomatlashtirilishi natijasida amalga oshdi.

Kelgusida innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish, raqamli infratuzilmani kuchaytirish, naqd pul muomalasini keskin kamaytirish va aholining raqamli savodxonligini oshirish orqali mamlakat iqtisodiy xavfsizligini yanada mustahkamlash mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. www.kun.uz – O‘zbekistonning yashirin iqtisodiyoti bo‘yicha tahliliy maqolalar.
2. www.stat.uz – O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma’lumotlari.
3. www.kursiv.media – Shadow economy bo‘yicha xalqaro tahlil.
4. www.centralasianlight.org – Unobserved economy hisobotlari.
5. Raqamli iqtisodiyot rivoji bo‘yicha Prezident qarorlari va strategik hujjatlar.